

چۆن دهتوانين زانياريمان

له دامو ده زگاكان

دهستبكه ویت

نيسانی

2018

په پیمانگه ی کوردی بۆ هه له بژاردن KIE

كورتە يەك:

ولآتانی داخراوو نادیمو کراسی ده یانه ویت وای نیشانبدن که مافی به دهسته یانی زانیاری له لایهن ها ولاتییه وه به خشینیکه له لایهن ده و له ته وه، له کاتی کدا نازادی راده برپین و مافی به دهسته یانی زانیاری دوو چه مکی لیکدانه برپاون و بنه مای سیستمیکی دیمو کراسی و شه فافو کراوه پیکده هیئن. ئەزموونه کانی دنیا سه لماندوو یانه له ههر کوپیه ک نازادی راده برپین و مافی به دهسته یانی زانیاری ریگری و که ندو کۆسپی له به رده مدا دانراو زانیاری و به لگه نامه کان شاردرا نه وه، له ویدا شه فافیه ت و لیپرسینه وه وه ک دوو میکانیزمی پیویست و نده بن و دهنه ئامانج، هاوکات ژیا نی سیاسی و ئابوری و کۆمه لایه تی به ره و دارزان و گهنده لی ده روات و دیواریکی پته و له نیوان حکومه ت و ها ولاتیاندا دروسته بی ت و... هتد، به پیچه وانه شه وه له ههر کوپیه ک نازادی راده برپین و مافی به دهسته یانی زانیاری فه راهه مکران، له ویدا لیپرسینه وه و لیپیچینه وه جیگه به گهنده لی چۆلده کات و شه فافییه ت بالاده سته بی ت و رووبه ری نه یییه کان ته سکه بی تته وه و په یوه ندی نیوان ها ولاتیان و داموده زگا گشتیه کان پته و ده بی ت.

کۆی پیکهاته ی ئەم ریبه ره له سه ر پرسیار و وه لام بینا کراوه، که هه موویان په یوه ندیان به چۆنی تی پیاده کردنی مافی به دهسته یانی زانیارییه وه هه یه له ههریمی کوردستاندا، هه ربۆیه ئەم ریبه ره رینیشاند ره بۆ ئەو ها ولاتی و گروپانه ی ده یانه ویت ئەو ریکار و میکانیزمانه بزنان، که پیویسته له کاتی داوا کردنی زانیاری له داموده زگا گشتی و تابه ته ییه کان بیگر نه به ر.

چەند دەسته واژە یه کی کلیلی

- له ههریمی کوردستاندا به یاسا داموده زگا گشتی و تایبه تییه کان پابه ندراون به پیدانی زانیاری به هاوڵاتیان..
- مافی پیدانی زانیاری به هاوڵاتیان شاده مارو ئوکسجینی دیموکراسییه ..
- پیدانی زانیاری به شیکی دانه براوه لهو خزمه تگوزارییه روژانه ییهی که داموده زگانانی ده ولهت پیشکەش به هاوڵاتیانی ده کهن..
- به ده سته هیانی زانیاری ته نها پیویستی خه لک نییه، به لکو مهرجیکی سه ره کی حکومه تی کراوه شه..

پ/ زانیاری چیه؟

وهلام: زانیاری بریتیه له داتای زارهکی یان نوسراو یان تۆمار یان ئامار یا خود به لگه نامه ی نوسراو یان وینه گیراو یان تۆمار کراو یان به شیوه ی نه له کترۆنی هه لگیرابیت.

پ/ ئایا ده توانین له داموده زگا گشتی و تایبه تییه کاندای زانیاری وه برگرین؟

وهلام: به ئی ده توانین له داموده زگا گشتیه کان و دامه زراوه تایبه تییه کاندای زانیاری وه برگرین، چونکه ئهم مافه له ههریمی کوردستاندا به یاسایه ک ریکخراوه به ناوی (یاسای مافی دهستکه وتنی زانیاری یاسای ژماره 11 ی سالی 2013)، که له 22 ماده پیکهاتوووه له خولی چواره می په رله مانی کوردستاندا ده رچوینراوه.

پ/ ئایا مافی به دهسته یانی زانیاری مافیکی دهستوریه؟

وهلام: به ئی مافیکی دهستوریه له بهرئه وه ی ماده ی 38 ی دهستوری هه میشه یی عیراق به دهق مافی پیدانی زانیاری بو تاکه کان دهسته بهر کردوووه.

پ/ کۆن ئەوانەى لە ھەریمی کوردستاندا مافی بە دەستھێنانی زانیاریان ھەبە؟

وەلام: ھەموو کەسێک چ سروشتی¹ بێت یان مەعنەوی² مافی ئاگاداربوون و بە دەستھێنانی زانیاری و چەند دانەبەگ لە و دۆکیۆمێنتانەى ھەبە کە لە دامودەزگاگان داواى دەکات (ماددەى چوارەمى یاسای دەستگەوتنى زانیاری).

پ/ کۆن ئەوانەى زانیارییەکان بە کار دەھێنن ؟

وەلام: تاکەکان، رێکخراوەکانی کۆمەلگەى مەدەنى ، دەزگاگانى راگەیاندن ، کۆمپانیاکان ، پارتە ئۆپۆزسیۆنەکان.

پ/ ئایا دامودەزگای گشتى و تايبەتى پابەندکراون بە ھەوى کە دەبێت زانیارییەکانیان

بۆ رای گشتى بلأوبکەنەو؟

وەلام: بەئى، یاسای مافی دەستگەوتنى زانیاری ھەموو دامودەزگایەکی گشتى و تايبەتى لە ھەریمی کوردستاندا ئیجبارکردوو بە ھەوى کە زانیارییەکانیان لە شیۆھى راپۆرتى سالانە یان لە سەر سایت و مائپەرى فەرمى خۆیان بۆ رای گشتى بلأوبکەنەو بە بەردەوامیش زانیارییەکانیان ئەپدەیت بکەنەو (ماددەى شەشەم، بڕگەى یەكەمى یاسای ناوبراوا).

¹ مەبەست لە کەسى سروشتى (مروؤفا)، جا ھەنگرى ھەر تايەتمەندى و پيشەبەك بێت.

² مەبەست لە کەسى مەعنەوى (رێکخراو، کۆمپانیا، حزبى سیاسى، سەندیکاو کۆمەڵەو یەكئێتیبەکان... ھتدا)

پ/ بهرله وهی سهردانی دامه زراوه که بکهین،

باشتر وایه چی بکهین؟

وهلام: باشتر وایه سهره تا سهردانی ویب سایت و مایله پری فهرمی نه و دامه زراوه یه بکهین، بهلام نه گهر زانیا رییه که مان له سهر مایله پره که ده سته بکهوت (که ده بیته هه بیته)، نه و کاته ده بیته ههنگای تر بگرینه بهر.

پ/ نه و ریوشویانه کامانه که پیویسته بگرینه بهر بوئه وهی زانیا رییمان ده سته بکه ویت؟

وهلام: له کاتی پیویسته بوونی زانیا رییه که له باره ی دامه زراوه یه کی گشتی یان تایبه تی، پیویسته داواکارییه که به شیوه ی نوسراو پیشکesh به دامه زراوه و لایه نی په یوه ندیدار بکریت، که تییدا نه مانه ی له خوگرته بیته:

- نه و زانیا رییه ی داوا ی ده که یته له لای نه و دامه زراوه یه بوونی هه بیته.

- نه و زانیا رییه ی داوا ی ده که یته روون و رهوان بیته.

- کات و بهرواری داوا کردنی زانیا رییه که دیاری بکریت.

- باشتر وایه وینه یه که له داواکارییه که لای خوته بوونی هه بیته.

پ/ نه گهر داموده زگاکه وه لامي داواکارييه که ی نه دايت ه وه، چي ده که ی ت؟

وه لام: پيويسته کولنه دهیت و راسته وخو پهيوهندی به یه کیک له نزيکترين نوسينگه کانی دهسته ی سه ربه خو ی مافی مروقه وه بکه ی ت، بوئه وه ی بیته نیو پرسه که وه به ئامانجی ئه وه ی زانیاریيه که ت بو دهسته به ربکات. (یاسای دهسته وتنی زانیاری، ماده ی 3، برگی 16)

پ/ نه گهر دامه زراوه که به رده و امبوو له سهر پینه دانی زانیاری، چ ریکاریکی تر ده گریته بهر؟
 وه لام/ له حالته تی به رده و امبوونی دامه زراوه که له پینه دانی زانیاری، پیویسته له دادگای بهرایی
 ناوچه که ت، داوایه کی یاسایی له سهر دامه زراوه که، به پینه دانی زانیاری به رزبکه یته وه، تا
 له ریگه ی دادگاو مافه که ت به ده سته هیئت. دوی ته و او بوونی ریکاره یاساییه کان و
 خسته پرووی ته وای به لگه کان بو به رده م دادگا، راسته و خو دادگا که یسه که یه کلاده کاته وه.

پ/ ئايا مهرجه دامه زراوه کان فرمانبهري تايهت به پيداني زانياريان هه بيت؟

وهلام: به ئي، پيوسته ههر دامه زراوه يه كي گشتي و تايهتي فرمانبهريكي تايهت مه ند به پيداني زانيارى له دامه زراوه كه يدا دياريبكات، بوئه وهى وهلامى ههر كهس و لايه نيك بداته وه كه داواى زانيارى له دامه زراوه كه دهكات، جا

به پيداني زانيارى بيت يا خود به رهتكر دنه وهى داواكهى، پالپشت به چه ند مهرجيكى ياسايى.

پ: ئايا فرمانبهران له سه ر ئاشكراكر دنى ههر زانيارى و پيشيلكارى به كي ناو

دامه زراوه كه يان سزا ده درين؟

وهلام: نه خير، به پيى ماددهى شانزه يه مى ياساى مافى به ده سته ينانى زانيارى، فرمانبهران مافيان پاريزراوه له كاتى ئاشكراكر دنى ههر سه ريچى و پيشيلكارى به كي ياسايى كه له ناو دامه زراوه كه ياندا نه نجامدرا بيت، واته هيچ جوړه سزايه كي فرمانبه ر نادريت له سه ر ئاشكراكر دنى گنده لى و كارى ناياسايى كه له خزمهت به رژه وه ندى گشتيدا بيت.

پ/ ئایا پینه دانی زانیاری به هاوڵاتیان، به بی هیچ پالپشتییه کی یاسایی، سزای له سه ره؟
وه لām: به لئ، له حاله تی شار دنه وه و پینه دانی زانیاری، دامه زرا وه که سزاده دریت.

پ/ سزای پینه دان و شار دنه وه ی زانیاری له و که سه ی داوای زانیاری ده کات چیه؟
وه لām: سزاکه ی غه رامه یه که نابیت له 250 هه زار دینار که متر بیت و له 5 ملیون دیناریش زیاتر نه بیت، کاتیک ریگه له پیدانی دۆکیۆمینت یان له ئاگادار بوونیان بگریت یان ریگری له بهردهم دهسکهوتنی زانیاریدا دروستبکات یاخود زانیاری نادروست بدات.

پ/ ئایا هه ر کهس و دامه زرا وه یه که کیشه و ته گه ره له بهردهم جیه جیکردنی برگه کانی یاسای به دهسته یانی زانیاری و کاره کانی دهسته ی سه ره به خۆدا دروستبکات، سزا ده دریت؟
وه لām: به لئ سزا ده دریت به غه رامه یه که له 250 هه زار دیناری عیراقی که متر نه بیت و له 5 ملیون دیناریش زیاتر نه بیت.

پ/ ئایا سزای نه و کهس و لایه نه ده دریت به نه نه سه ت دۆکیۆمینت له ناو به ریت؟

وه لām: به لئ له ناو بردنی دۆکیۆمینت سزای هه یه به بریک له 250 هه زار دیناری عیراقی که متر نه بیت و له 5 ملیون دیناریش زیاتر نه بیت.

پ/ بۆ پینه دانی زانیاری به هاوڵاتیان، کار به یاسای تری هه ری می کوردستان ده کریت، وهك یاسای ریکاری فه رمان به ران؟

وه لām: نه خیر، بۆ پیدانی زانیاری کار به هیج دهق و یاسایه کی تر ناکریت و یاسای مافی دهستکەوتنی زانیاری تاکه سه رچاوه یه بۆ پیدانی زانیاری.

پ/ ئەو زانیاریانه چین که نابیت بدرینه هاوڵاتیان و یاساکه قه ده غه ی کردوو؟

وه لām: له یاسای دهستکەوتنی زانیاریدا هاتوو، که نابیت هیج زانیارییه ک رهت بکریته وه نه گهر ئاشکرا کردنی له بهر ژه وهندی گشتیدا بوو. به لām له م حاله تانه دا داواکاری هاوڵاتیان رهت بکریته وه:

1- نهینی تایبهت به بهرگری و ئاسایشی هه ری م.

2- ئەو زانیاریانه ی ئاشکرا کردنیان ده بیته هۆی گۆرینی رهوتی دانوستانه کانی نیوان هه ری می کوردستان و لایه نی به رام به ر.

3- ئەو زانیاریانه ی ئاشکرا کردنیان ده بیته هۆی کارتیکردن له سه ر رپره وی لیکۆلینه وه کان و دادگاییکردنه کان.

4- نهو زانياريانه ی ئاشکراکردنیاں ده بیته هوی پیشیلکردنی کیپرکی رهوا یان مافه گانی دانهرو خاوه ندریته هزریی.

5- زانیاړی و دوسییه تایبه تی که سه گان، که په یوه نندیدارن به پرسى خویندن، پزیشکی، فه رمانبه ریته، ژمیره ی بانکی و ... هتد.

{ په یمانگه ی کوردی پوهه لېژاردن K.I.E }

ریکخواویکی سه ربه خوی ناکومی قازانجه ویسته،
 ناوه راستی سالی (2002)، له لایهن چند یاساناس و پارېزه ریکه وه
 دامه زرینراوه، کارده کات له پیناو ناشناکردنی هاو لاتیان به چه من و
 ره گه زه گانی هه لېژاردن و به شداریی سیاسی هاو لاتیان..

.....
 ناو نیسناخ: هم ریسه کوردستان، سلیمانرا گه پره کر نیر گز ۱۴۸، ژ کولای ۴۸، ژ ده رکار ۲۴،
 نزیک مرور ل کونج و به نزی سفانه ریسنایر

www.kie-ngo.org
aramnma@gmail.com
 (00964) (53) 3187111
 (+964) 770 1573210
info@kie-ngo.org

پاشكو - 1-

ده قى ياساى مافى ده سته كه ویتنى زانيارى

له ههریمى كوردستان - عیراق

ياساى ژماره 11 ی سالی 2013

به ناوی خودای به خشندهو میهره بان

به ناوی گه نه وه

پهرله مانی کوردستان - عیراق

پشت به حوکمی برگیه (۱) له مادهی (۵۶) ی یاسای ژماره (۱) ی سالی ۱۹۹۲ ی
هموارکراوو، له سهه داوای ژماره ی یاسایی ئەندامانی په رله مان، په رله مانی کوردستان - عیراق له
دانیشتی ئاسایی ژماره (۲۸) ی رۆژی ۲۰۱۳/۶/۵ برپاری ده رچواندنی ئەم یاسایه ی دا:

یاسای ژماره (۱۱) ی سالی ۲۰۱۳

یاسای مافی ده سکه وتنی زانیاری له ههریمی کوردستان - عیراق

ماده ی یه که م:

له م یاسایه دا مه به ست له م زاراوانه ئەم و اتایانه یه که له به رامبه ر ههریکیکیان هاتوو ه:

یه که م: ههریم: ههریمی کوردستان - عیراق.

دوو ه م: په رله مان: په رله مانی کوردستان - عیراق.

سییه م: ده سته: ده سته ی سه ره خو ی مافه کانی مرو ژ له ههریمی کوردستان.

چوار ه م: دام و ده زگای گشتی: سه رجهم دام و ده زگای یاسادانان و جیهه جی کردن و دادوه ری
و کارگیریه خو جیهه کان و ده سته ی سه ره خو یه کان.

پینجه م: دام و ده زگای تاییه تی: کو مپانیا کان که رتی تاییه ت، یان ههر ریکخراویکی ناحکومی، یان
ده سته یه که مرفقیکی گشتی به رپوه ده بات، یان بازرگانی ده کات، یان پیشه یه که ده کات،
یان حوکمه ت ته مو یلی ده کات و که سایه تیکی قانونی هه بی.

شه شه م: فه رمانبه ری تاییه ت: یان که سه یه که له لایه ن دام و ده زگایان دیاری ده کریت بو
سه یر کردنی داواکاری و ده سه ته یانی زانیاری.

حه وته م: بلاو کردنه وه: گه یاندنی زانیاری به تا که کانی کو مه لگا به شیوزایکی گشتی شیوا له ریگای
ههر که نالیکی ناسراوی په خش و بلاو کردنه وه.

هه شهته م: زانیاری: داتای زا ره کی یان نووسراو یان تو مار یان ئامار یان به لگه نامه ی نووسراو یان
وینه گیراو یان تو مار کراو یان هه لگیراو به شیوه ی ئەلیکترۆنی یان به ههر شیوه یه کی
ریگه یه کی دی.

نۆیه م: دو کیۆمینت: ئەو ناوه نده یه (وسیط) که زانیاری تی دا تو مار کراوه به چاو پۆشین له شیوه و
فۆرمات و سه رچاوه و میژووی ده رچوون و باره یاسایه که یه وه.

ماددهی دووهم: ئاما نجه كان

ئەم ياسايە ئەم ئامانجانەى هەبە:

بە دەستەپەننى زانىارى بکەن کە لە لایەن دام و دەزگای گشتى و تايبەتەکاندا هەبە بە گۆيرەى حوکمەکانى ئەم ياسايە.

دووهم: پشتگيرى کردنى پرهنسىپه کانى شفافىهت و بەشدارى کارا بۆ چهسپاندنى پرۆسەى ديموکراتى.

سپهه: دابىن کردنى کەشپکى لەبارتەر بۆ ئازادى رادەبرپىن و پەخش و بلاو کردنەوه.

بەشى دووهم

دەستە ئەرك و دەسەلاتەکانى

ماددهى سپهه:

دەستە سەربارەى ئەم ئەركانەى لە ياساى ژمارە (٤)ى سالى ٢٠١٠ داها تووہ بۆ چاوديرى جيبه جى کردنى ئەم ياسايە ئەم ئەرك و دەسەلاتانەشى هەبە:

بە دەواداچوونى جيبه جى کردنى حوکمەکانى ئەم ياسايە و چاوديرى کردنى سەرىچىه کان و ئەو کۆسپانەى دینه رینگای جيبه جى کردنى ياساکە و دەر کردنى راسپاردەى پيويست.

دووهم: دانانى بەرنامەى کار بۆ راهينانى ئەو فەرمانبەرانەى تايبەتمەندن بە جيبه جى کردنى ئەحکامەکانى ئەم ياسايە.

سپهه: وەرگرتنى سکالا و ساغ کردنەوهيان (التحقيق منها) بەزوترىن کات و گرتنەبەرى رى و شوينى پيويست.

چوارەم: ئاگادار کردنەوهى دام و دەزگاکان بۆ راستکردنەوهى ئەو حالەتانەى کە بەلگەى تۆمەتبار کردنى سەرىچى کارانەى ئەم ياسايەيان تيدا دەرئەکەوى.

پينجەم: ئاراستە کردنى هاوالاتيان بەرپنگای ئەوتۆى شياو بۆ گەيشتن بەو مافانەى لەم ياسايەدا هاتوون دەر کردنى بلاو کراوى پەيوەندىدار بەم بابەتەوه.

شەشەم: دەخالەت کردن بۆ بە دەستەپەننى زانىارى لە حالەتیکدا داواکار نەشیا بە گۆيرەى ئەم ياسايە زانىارى دەست بکەوى پاش پانهينانى بۆ دەستە هەروەها دەستە بۆشى هەبە داوا لەسەر ئەو لایەن و تاکانەى کە ئەم ياسايە پيشيل دەکەن لەبەردەم دادگاکاندا بەرزبکاتەوه.

هەوتەم: دەبى دەستە هەر ٦ مانگ جارێک لەبارەى کاروچالاکیەکانى خۆپهوه راپورتیک بەپەرلەمان بدات و بۆ راي گشتى بلاوى بکاتەوه.

به شی سییه م

چوئیه تی به دهسته پینانی زانیاری

ماددهی چوارهم: (مافی تیپروانین و دهسکه وتنی زانیاری):

هممو که سیك چ سروشتی بیت یان معنوی مافی ناگادار بوون و به دهسته پینانی زانیاری و چهند دانه بهك لهو دؤکیؤ میتانهی ههیه که له دام دوز گاگان داوای دهکات به دهر لهو زانیاریانهی که به گویرهی ماددهی (۱۴) نهم یاسابه ریسه پر کراون.

ماددهی پینجه م: مافی پیشکه شکردنی داواکاری

هممو که سیك مافی نهوی ههیه که داوا بو به دهسته پینانی زانیاری پیشکesh بکات نه گهر نهو به لگه نامه بهی که زانیاریه داواکراوه کهی تیدایه لای نهم دام و دوز گایه بیت که داواکهی ناراسته کراوه نهوا پیویسته دانه بهك لهو به لگه نامه بهی بی بدات.

ماددهی شه شه م: نهو زانیاریانهی بلاوکردنه وهیان نه رکه

یه که م: ههر دام و دوز گایه کی گشتی ده بی سالانه ده لیلیک دهر بکات یان له سهر سایتی نه لیکترونی خوی یان به راپورتیک که نهم زانیارانهی تیدایی بلاو بکاته وه به ردهوام ناپدیتیان بکات.

۱- پهیکه ره کهی، ناو نیشان و مالپر و نه لیکترونی کهی، ریگاکانی په یوه ندیکردن پیه وه ریکاره کانی به دهسته پینانی زانیاری، نه رکه کانی، برپاره کانی، ریو شوینه کانی دامه زراندن، بهر پر سه کانی و ناو نیشانه وه زیفیه کانیان.

۲- بودجه و تهر خانکراوه کانی، حساب به کو تابه کهی.

۳- پرورژه جیه جی کراوه کانی، نهو پرورژانهی لهباری جیه جی کردندان، نهو پرورژانهی برپاره بیته جیه جی کردن.

۴- نهو خزمه تگوزاریانهی پیشکeshی ده کات ریگای به دهسته پینانیان.

۵- نهو سکالانهی پیشکesh کراون و نهو ری و شوینهی لهباره یانه وه وهری گرتوون.

دووه م: ده بی دام و دوز گای گشتی که م کردنه وه و زیاد بوونه وه کان بو مولک و سامانه کانی رابگهینی به گویرهی یاسا و سیسته مه کار پی کراوه کان له ههر یمددا.

ماددهی هه وه تم م: ریکاره کانی داواکردنی زانیاری دهسکه وتن

یه که م: پیویسته له سهر ههر دامو دوز گایکی گشتی یان تابه تی فهرمان به ریکی تابه تمه ند یان زیاتر بو وه رگرتنی داواکاری به کانی زانیاری دهست نیشان بکات.

دووه م: دامو دوز گای گشتی یان تابه تی بو ی ههیه فورمیکی داواکاری زانیاری ناماده بکات و ورده کاری روون دهر باره ی ناوه پرؤکی زانیاری به داواکراوه کان و ناوی پیشکesh کاری داواکاری به کهو نامرازی په یوه نندی پیوه کردنی له خو بگریت به مه رجیک بارگرانی نه بیت به سهر پیشکesh کاره کانی، و دانانی فورمه که له سهر پیگه ی نه لیکترونی خوی.

سییم: داواکردنی زانیارییه کان به نووسراوی ده بیټ ته‌ها له حاله‌تی بوونی پاساو نه‌بیټ لهو کاته‌دا ده‌کریت به زاره‌کی بیټ.

چوارهم: پیوسته له‌سه‌ر داموده‌زگای گشتی یان تاییه‌تی ده‌سه‌جی له‌گه‌ل وەرگرتنی داواکارییه‌که تۆماری بکات چ ره‌زامه‌ندی له‌سه‌ر بدریت یان ره‌تبرکریته‌وه‌و تۆمار نه‌کردن به ره‌تکرده‌وه‌به‌کی نایاسایی داواکارییه‌که هه‌ژمار ده‌کریت.

پینجهم: پیوسته له‌سه‌ر داموده‌زگای گشتی یان تاییه‌تی له‌ماوه‌ی ده‌رۆژ له‌ریکه‌وتی وەرگرتنی داواکاری زانیاری وه‌لامیان بداته‌وه‌و نه‌گه‌ر داواکارییه‌که ژماره‌به‌کی زۆر له‌زانیاری له‌خۆ بگریت یان پیوست به‌راویژی لایه‌نی سییم بکات، ئەوا بۆی هه‌یه‌ ئەم ماوه‌یه‌ بۆ یه‌کجار درێژبکاته‌وه‌ به‌مه‌رجیک له‌ (۱۵) رۆژ زیاتر نه‌بیټ.

شه‌شهم: له‌ حاله‌تی‌ک نه‌گه‌ر داواکارییه‌که زانیاری پیوستی بۆ پاراستنی ژبانی که‌سیک یان ئازادییه‌که‌ی له‌خۆبگریت، ئەوا پیوسته له‌سه‌ر دامه‌زراوه‌ گشتیه‌که یان تاییه‌تیه‌که له‌ماوه‌ی (۴۸) کاتزمیری دوا‌ی پیشکه‌شکردنی وه‌لامی بداته‌وه‌.

مادده‌ی هه‌شتم: وه‌لامدانه‌وه‌ی داواکارییه‌کان

یه‌که‌م: له‌ حاله‌تی رازیوون له‌سه‌ر داواکارییه‌که پیوسته له‌سه‌ر دامه‌زراوی گشتی یان تاییه‌تی راسته‌وخۆ زانیارییه‌کان بداته‌ پیشکه‌شکاره‌که‌ی.

دووه‌م: نه‌گه‌ر زانیارییه‌ داواکراوه‌کان ئاماده‌بن و پیوستیان به‌هه‌ولدان نه‌بیټ بۆ گه‌ران به‌دوایاندا، ئەوا ده‌کریت راسته‌وخۆ له‌ریگه‌ی په‌یوه‌ندی ته‌له‌فونی یان پۆستی ئه‌لیکترونی یان به‌زاره‌کی بدرینه‌ داواکاره‌که‌ی.

سییم: نه‌گه‌ر داواکارییه‌که، هه‌ر هه‌مووی یان به‌شیکی، ره‌تکرایه‌وه‌ ئەوا پیوسته له‌سه‌ر فه‌رمانبه‌ری تاییه‌تمه‌ند، له‌ وه‌لامدانه‌وه‌یه‌ک که‌ راده‌ستی پیشکه‌شکاری داواکارییه‌که‌ی ده‌کات، هۆی ره‌تکرده‌وه‌که دیاری بکات، به‌مه‌رجیک هۆیه‌که له‌مانه‌ی خواره‌وه‌ ده‌رنه‌چیت:

- ۱- زانیاری داواکراو له‌به‌رده‌ستی دامه‌زراوه‌ په‌یوه‌نداره‌که‌ نیه‌.
- ۲- زانیاری داواکراو ده‌که‌وینته‌ نیو چوارچیوه‌ی ئەو به‌ده‌رانه‌ی له‌م یاسایه‌دا دیاریکراون.
- ۳- زانیاری داواکراو پینشتر بلاو‌کراوه‌ته‌وه‌ له‌گه‌ل ئاماژه‌کردن به‌جیگه‌و کاتی بلاو‌کردنه‌وه‌ی، یان بوونی له‌سه‌ر پینگه‌ ئه‌لیکترونیه‌که‌ی یان دراوه‌ته‌ خودی پیشکه‌شکاری داواکارییه‌که‌ پیش (۶) مانگ.

۴- ئاماژه‌کردن بۆ مافی پیشکه‌شکاری داواکارییه‌که له‌ گه‌رانه‌وه‌ بۆ دادگای به‌رایی تاییه‌تمه‌ند.

ماددهی نۆپهه: گه یاندنی زانیاری

یه کهم: پیشکهشکاری داواکاری بۆی ههیه ئهو ریگهیهی که ئاسانه بۆ پی گه یشتنی زانیاریه کان روون بکاتهوه، پیویسته لهسهه دامودهزگای گشتی یان تایهتی داواکارییه کهی جیهه جی بکات.

دووهم: پیویسته لهسهه دامودهزگای گشتی یان تایهتی ئهه داواکارییهی له خوارهوه دادین له کاتی داواکردنیان، جیهه جیهان بکات:

۱- وینهیه کی رهسهنی دۆکیومیته که بهو شیوهیهی له لای دامهزراره که پهیرهو کراوه.

۲- مافی لیووردبوونهوه له دۆکیومیته که له کاتی پیویستدا به به کارهینانی ئهه ئامرازانهی کهوا دامهزراوی پهیرهه دار ههیهتی.

۳- مافی له بهر گرتنهوهی دۆکیومیته که به به کارهینانی ئهه ئامرازانهی کهوا کهسه که ههیهتی.

۴- دانیه کی دهقادهقی دۆکیومیته که، چاپکراو بیته یان تومارکراو، بینراو بیته یان بیستراو، ئه گهر توانرا ئهه دانیه به به کارهینانی ئامیره بهردهسته کانی دامهزراوی پهیرهه دار ئهه نجام بدریت.

۵- ئاماده کردنی دانیه کی راست و دروست له دۆکیومیته رهسه نه که، به شیوهیه کی کورت یان ههر پۆلینیکی تری شیوازه کانی دۆکیومیته که.

سیههه: دامودهزگای پهیرهه دار بۆی ههیه پیدانی زانیاریه کان بهو شیوهیهی که له برگه ی سهههوه داواکراوه رهت بکاتهوه، ئه گهر زیان به دۆکیومیته که بگهینیت.

چوارهه: ئه گهر دۆکیومیته که به چهند زمانیکی جوراوجور هه بیت، ئهوا زانیاریه کان دهدرینه داواکاره کهی بهو زمانه یی یان بهو زمانانهی ویستی لهسههه.

ماددهی دهیهه: بوونی دۆکیومیته له لای دامهزراویکی تر:

یه کهم: کاتی که فهرمانههری تایهتهههه داواکارییه که وهرده گریت، پیویسته جهخت بکاتهوه لهسهه ئهوهی ئاخۆ دامهزراره گشتیه که دۆکیومیتهی داواکراوی لا پاریزراوه یاخود نا، وه ئه گهر له بهر دهستی نه بیت، و وابزانیت کهوا له بهر دهستی دامودهزگایکی گشتی پهیرهه داری تره، ئهوا فهرمانههره که بۆی ههیه چ داواکارییه که بۆ دامودهزگای پهیرهه دار ئاراسته بکات و پیشکهشکاری داواکارییه کهی لی ئاگادار بکاتهوه یان رینوینی بکات بۆ ئهه دامهزراره.

دووهم: ماوهی وهلامدانهوهی داواکارییه که له ریکهوتی ئاراسته کردنی بۆ دامودهزگای پهیرهه دار ههژمار ده کریت.

ماددهی یازدهه: پاراستنی دۆکیومیته کان

پیویسته لهسهه ههر دامودهزگایکی گشتی یان تایهتی ئهه دۆکیومیتههه ی له لایهتی به شیوهیه که پاریزیت کهوا تیروانیهان ئاسان بیته به پیی حوکمه کانی ئهه یاسایه.

ماددهی دوازدهم: راهینانی فەرمانبهران

پییوسته لهسههر ههر دامودهزگایکی گشتی یان تایهتی راهینانی گونجاو بو فەرمانبهره تایهتتهنده کانی لهووی پهیوهسته به جیبهجیکردنی حوکمه کانی ئەم یاسایه، مسوگه ربکات.

ماددهی سیزدهم: پیشکەشکردنی راپورت به دهسته

پییوسته لهسههر ههر دامودهزگایکی گشتی، ههر چوار مانگ جارێک، راپورتێک بو دهسته بهرز بکاتهوه بهمههرجیک ئەمانهیی خوارهوه لهخوبگریت:

داواکارییه وهرگیراوهکان، ئەو داواکارییانهی چ بهتهواوتهی یان بهشیکیان پهسهندکراون یان بهتهواوتهی رهتکراونهتهوه، نارهبازی و داوا بهرزکراوهکان، ئەو راپورتانهی که بهپیی ماددهی شهشهمی ئەم یاسایه بلاو کراونهتهوهو ئەو خولانهی بو راهینانی فەرمانبهره کانی ئەنجامی داون.

ماددهی چواردهم: (بهدهرکان)

یهکهه: ناشیت بو دامودهزگای گشتی یان تایهتی پیدانی زانیاری رهتکه نهوه به بیانوی پاراستنی بهرزوههندیکی هاتوو له برگی (دووهم)ی ئەم ماددهیه ئەگهر بهرزوهندی گشتی ئاشکراکردنی پیوست بکات.

دووهم: دامودهزگای گشتی یان تایهتی مافی ههیه لهم حالتهتانهی خوارهوه داواکاری زانیاری رهتکهتهوه:

۱- نهیئی تایهت بهبهرگری و ئاسایشی ههریم (ووردهکاری چهک و پیداو یستیه سهربازییهکان، ئەرکه نهییه سهربازی و ئاسایشیهکان، جولهو تهکتیکی بهرگری و زانیاری ههوالگری).

۲- ئەو زانیارییانهی کهوا ئاشکراکردنیان دهیته هوی کارتیکردن لهسههر رپههوی ئەو دانوستانانهی کهوا ههریم لهگهله ههرا یههتیکی تر دهیکات، یان لهسههر گۆرپههوی زانیارییهکان، ئەگهر ههردوولا لهسههر نهیئی بوونی ریککهوتن تاوهکو بلاو کردنهوی.

۳- ئەو زانیارییانهی کهوا ئاشکراکردنیان دهیته هوی کارتیکردن لهسههر رپههوی لیکۆلینهوهکان و دادگاییکردن.

۴- ئەو زانیارییانهی کهوا ئاشکراکردنیان دهیته هوی پیشیلکردنی کپیرکیی رهوا یان مافه کانی دانهر و خاونداریتی هزرایی.

۵- زانیاری و دۆسیهیی کهسهکان که تایهتن به خویندن، یان پزیشکی، یان فەرمانبهری، یان ژمیره بانکیه کانی یان نهییه پیشهیه کانی بهی رهزامهندی کهسی پهیوهندار، و ههر چیهکی پهیوهست بیت به سهلامهتی و تهندروستی هاوالاتی و خستنه بهری ژبانی بو مهترسی.

۶- ئەو داتا یانهی کهوا ئاشکراکردنیان دهیته هوی دزه کردن بو نیو توره ئەلیکترونییه پارێزراوهکان و ناوهرو که کانیان دهخاته بهردهم رهشکردنهوه یان دزین.

سیههه: بهدهره هاتوو کانی نیو یاسا بهرکاره کانی تر له ههریمدا بهجۆرێک لهگهله حوکمه کانی ئەم یاسایه دا ناگۆک نهییت.

چوارهم: ئەو زانیاریانی لە بەندەکانی (۱ ، ۲ ، ۳) ی برگی (دووهم) ی ئەم ماددەبەدا هاتوون لە
دوای بەسەرچوونی (۲۰) بیست ساڵ ئاشکرا دەکری.

بەشی چوارهم حوکمه گشتییهکان

ماددهی یازدهم: تیچوونهکان

پیشکەشکاری داواکاری تیچوونهکانی دەسکەوتنی زانیاری داواکراو لە ئەستۆ دەگریت.

ماددهی شانزدهم: (پاراستنی فەرمانبەر)

نایب هیچ سزایەك بخریتە سەر هەر فەرمانبەریك كهوا زانیاری دەربارەى سەرپێچی یان
پیشکەردنی ئەنجامدراو دژ بە یاسا، ئاشکرا دەکات.

ماددهی حه‌قدهم: ناره‌زایی دەرپرین

یه‌که‌م: هەر که‌سیك، داواکاری دەسکەوتنی زانیاری رەتکراو تەوه، مافی هه‌یه ناره‌زایی دەرپریت
لەسەر بریارو ریکاره‌کانی دامودەزگای گشتی یان تایه‌تی له‌بەردەم سەرچاوه کارگیریه
بالاکان، دەستەو، دادگا‌کانی بەرایی تایه‌تمەند له‌ ماوه‌یه‌ك له (۷) حەوت رۆژ له ریکه‌وتی
دەرچوونی ئەو بریاره‌ی له‌سەری ناره‌زاییه یان بریاری ئەو لایه‌نه‌ی له‌لای ناره‌زایی دەرپرپوه،
تێپەر نه‌کات، و لەم حاله‌تانه‌ی خواره‌وه:

- ۱- رەتکردنەوه‌ی داواکاریه‌که، چ به‌ته‌واوه‌تی یان به‌شیکێ.
- ۲- تێپه‌رینی ئەو ماوه‌یه‌ی دیاریکراوه بۆ وه‌لامدانەوه‌ی به‌پێی مادده‌ی هه‌شتم / برگی (پینجهم).
- ۳- سه‌پاندنی تیچوونی ناپۆیست به‌سەر پیشکەشکاری داواکاریه‌که.
- ۴- ره‌وانه‌کردن یان رینۆتیکردنی بۆ زیاتر له‌ دامودەزگایکی تر، به‌ ئامانجی سه‌رلێشێواندنی
پیشکەشکاری داواکاریه‌که و شاردنەوه‌ی زانیاریه‌کان لێ.

دووهم: بریاری دەرکراو له‌ لایه‌ن دادگای به‌رایی تایه‌تمەند شیاوی تانه‌لێدانی ته‌میزی ده‌بیت له
لای دادگای تێهه‌لچوونه‌وه‌ی ناوچه‌که به‌ سیفه‌تیکێ ته‌میزی، له‌ ماوه‌ی (۱۵) یازده رۆژ
له‌ ریکه‌وتی پێراگه‌یاندن یان هه‌ژمارکردنی به‌وه‌ی پێی راگه‌ینراوه‌وه ئەو بریاره‌ی له‌ ئەنجامی
تانه‌لێدانه‌که دەرده‌کریت بنه‌ر ده‌بیت.

ماددهی هه‌ژدهم: به‌رپرسياره‌تی سزاگاری و مه‌ده‌نی

یه‌که‌م: سزا ده‌دریت به‌ غه‌رامه‌یه‌ك له (۲۵۰,۰۰۰) دوو سه‌دو په‌نجا هه‌زار دینار که‌مه‌تر نه‌بیت و
له (۵,۰۰۰,۰۰۰) پینج ملیۆن دینار زیاتر نه‌بیت، هەر که‌سیك:

- ۱- خۆی بگریت له پێدانی دۆکیومینت یان تیروانین یان دەسکەوتنی زانیاری یان زانیاری
نادروست پیشکەش بکات به‌ پێچه‌وانه‌ی حوکمه‌کانی ئەم یاسایه.
- ۲- ته‌گه‌ره‌ بخاته به‌ر کاره‌کانی ده‌سته‌ له‌وه‌ی په‌یوه‌سته به‌ چاودێری جیه‌جیکردنی حوکمه‌کانی
ئەم یاسایه.

دوووم: هەر کەسێک دۆکیومینتیک، لە دەرەوێ سنووری دەسەلاتە یاساییەکانی خۆی بەپێی یاسا بەرکارەکان، بە ئەنقەست لەناو بیات ئەوا سزا دەدرێت.

بەشی پێنجەم **حوکمه کۆتاییهکان**

ماددهی نۆزدەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەڕوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددهی بیستەم:

کار بە هیچ دەقیکی یاسایی یان بریارێکی ناکۆک لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.

ماددهی بیست و یەکەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و بەهەماهەنگی لەگەڵ دەستەئەبەخۆی مافەکانی مرۆڤ رێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەرێت.

ماددهی بیست و دوووم:

ئەم یاسایە لە دوا (۹۰) نەوت رۆژ لە رێکەوتی بلاوکردنەوەی لە رۆژنامەئەبەخۆی فەرمانی (وفاقە کوردستان) دا جێبەجێ دەکرێت.

د. ارسلان بايز اسماعيل

سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان - عێراق

هۆیه پێویستکارەکان

لە پێناو چەسپاندنی پرنسیپی شەفافیت و رێکخستنی پێشکەشکردنی زانیاری دروست، و مافی هاوڵاتی لە دەسکەوتنیان، ئەوا ئەم یاسایە دەرچوویندرا.

تێبینی: ئەم یاسایە بە بریار ژمارە ۱۶ ی سالی ۲۰۱۳ لەلایەن سەرۆکی هەرێمی کوردستانەو دەرچووینرا.

پاشکۆی -2-

ناوی ئەو ولات و ھەریمانە "مافی بەدەستھێنانی زانیاری"یان بە یاسا ریکخستوو

سالی دەرکردنی ياساکه	ناوی ولات	ز	سالی دەرکردنی ياساکه	ناوی ولات	ز
2000	مۆلدوڤيا	46	1776	سوید	1
2000	بەریتانی	47	1888	کۆلۆمبیا	2
2000	بوسنە و ھەرسک	48	1951	فەنلەندە	3
2000	سلوڤاکیا	49	1966	ئەمریکا	4
2000	لینوانیا	50	1970	نەرۆیج	5
2001	کۆماری سربیا	51	1970	دانیمارک	6
2001	پۆلۆنیا	52	1978	فەرەنسا	7
2001	رۆمانیا	53	1978	ھۆلەندا	8
2002	مەکسیک	54	1982	ئۆستورالیا	9
2002	پیرۆ	55	1982	نیوزلەندا	10
2002	پاکستان	56	1983	کەنەدا	11
2002	پەنەما	57	1986	یۆنان	12
2002	تاجیکستان	58	1987	نەمسا	13
2005	مونتینیگرو	59	1987	فلپین	14
2002	زیمبابووی	60	1990	ئیتالیا	15
2002	ئەنگولا	61	1992	ئیسپانیا	16
2002	سکۆتلەندا	62	1992	ھەنگاریا	17
2002	جامایکا	63	1992	ئوکرانیا	18
2002	پاکستان	64	1999	جۆرجیا	37
2003	تورکیا	65	1999	لیشتنشتاین	38
2003	ئەرژەنتین	66	1999	لۆکسمبۆرگ	39
2003	سانت فەنسنت و ڤرنادین	67	1999	دورگە ی ئەلئەنتیلی ھۆلەندی	40
2003	ئەرمینیا	68	2000	بولگاریا	41
2003	کۆسۆڤۆ	69	2000	ئەستۆنیا	42
2003	کرواتیا	70	2000	ئەفریقای باشوور	43
2004	ئەنتیگوو و باربودا	71	2003	سلوڤینیا	44
2004	دومینیکان	72	2004	ئیکوادۆر	45

پاشکۆی -2-

ناوی ئەو ولات و هەریمانە "مافی بە دەستەپێنانی زانیاری" یان بە یاسا ریکخستوو

سالی دەرکردنی ياساکه	ناوی ولات	ز	سالی دەرکردنی ياساکه	ناوی ولات	ز
2011	مەنگۆلیا	96	2004	سوئیسرا	73
2011	نێجیریا	97	2004	صربیا	74
2011	بەرازیل	98	2004	دورگەى ئارو	75
2013	هەریسە کوردستان- عێراق	99	2005	ئازەربایجان	76
			2005	ئوگەندا	77
			2005	ئازەربایجان	78
			2005	ئەتمانیا	79
			2005	تایوان	80
			2006	مەگدۆنیا	81
			2006	هندوراس	82
			2007	نیپال	83
			2007	قیرزغیستان	84
			2007	نیکاراگوا	85
			2007	ئوردن	86
			2007	چین	87
			2008	چیلی	88
			2008	ئۆرۆگوای	89
			2008	بەنگلادیش	90
			2008	دورگەکانى كوك	91
			2008	ئۆرگوای	92
			2010	لیبیریا	93
			2011	تونس	94
			2011	مالیزیا	95